

Spinoza over de Emoties

Dr Hannah Laurens, Rijksuniversiteit Groningen

30 november 2024

Spinozakring Soest

Hieruit blijkt dat wij op vele manieren worden opgezweept door externe oorzaken en dat wij, net als de golven van de zee die door tegengestelde winden worden opgezweept, heen en weer gaan, onwetend van de afloop en ons lot.

(E3p59s)

... besloot ik eindelijk te onderzoeken of er ook iets bestond dat een waarachtig goed was, dat men deelachtig zou kunnen worden en waardoor alleen, met verwerping van al het overige, de ziel kon worden vervuld; kortom, of er iets bestond waardoor ik, wanneer ik het gevonden en bereikt had, een gestadige en hoogste blijheid eeuwiglijk zou genieten.

(Verhandeling over de Verbetering van het Verstand)

De meesten die hebben geschreven over gevoelens en de manier van leven van de gewone mens, lijken het niet over natuurlijke dingen te hebben die de gewone wetten van de natuur volgen maar over dingen die buiten de natuur vallen. Sterker nog, ze lijken de mens in de natuur als een imperium binnen een imperium op te vatten.

(E3pref)

Ze geloven namelijk dat de mens de orde van de natuur eerder verstoort dan volgt, dat hij de absolute macht over zijn eigen daden heeft en dat hij door niets anders dan door zichzelf wordt bepaald.

(E3pref)

Als immers twee individuen van precies dezelfde aard met elkaar
worden verbonden, vormen ze een individu dat twee keer zo sterk is als
elk afzonderlijk. Voor de mens is dus niets nuttiger dan de mens [...].

(E4p18s)

Definitie 2:

Dat wij handelen zeg ik als er in ons of buiten ons iets gebeurt waarvan wij de adequate oorzaak zijn, dat wil zeggen: als er uit onze aard iets in of buiten ons volgt wat helder en onderscheiden kan worden begrepen door middel van die aard alleen [...].

Dat wij iets ondergaan zeg ik daarentegen als er in ons iets gebeurt of als er uit onze natuur iets volgt waarvan wij slechts gedeeltelijk de oorzaak zijn.

Definitie 3:

Onder 'gevoel' versta ik inwerkingen op het lichaam waardoor het vermogen tot handelen van het lichaam wordt vergroot of verkleind, bevorderd of gehinderd, en tegelijkertijd de ideeën van die inwerkingen. Als we dus van een van die inwerkingen de adequate oorzaak kunnen zijn, dan versta ik onder een gevoel een handelen en anders een aandoening.

[...] wordt het 'behoefte' genoemd. Die behoefte is derhalve niets anders dan de essentie van de mens.

(E3p9s)

Hieruit begrijpen we helder wat liefde en wat haat is.

Liefde is niets anders dan blijdschap in combinatie met de idee van een externe oorzaak; haat is niets anders dan droefheid in combinatie met de idee van een externe oorzaak.

(E3p13s)

- Associatie
- Imitatie
- Anticipatie

Een gevoel kan niet worden beperkt of opgeheven, behalve door middel van een tegengesteld gevoel dat sterker is dan het te beperken gevoel.

(E4p7)

Een gevoel over iets waarvan we ons verbeelden dat het noodzakelijk is, is onder overigens gelijke omstandigheden heviger dan een gevoel over iets wat mogelijk of contingent is, oftewel niet noodzakelijk.

(E4p11)

Het beste wat we dus kunnen bereiken zolang we geen volmaakte kennis van onze gevoelens hebben, is het bedenken van een goede manier van leven [*rectam vivendi rationem*] oftewel vaste levensregels, die uit ons hoofd te leren en ze voortdurend toe te passen op de individuele zaken die we regelmatig tegenkomen in het leven [...]. Tot die levensregels kunnen we bijvoorbeeld rekenen dat haat met liefde oftewel grootmoedigheid dient te worden overwonnen, niet vergolden met beantwoorde haat [...].

(E5p10s)

Definitie 25 van de gevoelens:

Tevredenheid met zichzelf is blijdschap die is ontstaan doordat de mens zichzelf en zijn vermogen tot handelen overdenkt.

Tevredenheid met jezelf kan uit de rede ontstaan; alleen de tevredenheid die uit de rede voortkomt, is de hoogste die er kan bestaan.

(E5p52)

Zodoende bereikt iemand die de dingen kent met deze categorie van kennis [i.e. intuïtieve kennis] de hoogst mogelijke volmaaktheid van de mens en ervaart hij dan ook de grootst mogelijke blijdschap [...], en wel in combinatie met de idee van zichzelf en zijn deugd [...]. Daarom komt uit deze categorie van kennis de hoogste tevredenheid voort die er kan bestaan.

(E5p27s)

Uit deze categorie van kennis komt de hoogste tevredenheid van de geest – met andere woorden: blijdschap [...] – voort die er kan bestaan, en wel in combinatie met de idee van zichzelf [...] en bijgevolg ook in combinatie met de idee van God als oorzaak.

(E5p32d)

Spinoza over de Emoties

Dr Hannah Laurens, Rijksuniversiteit Groningen

30 november 2024

Spinozakring Soest